

IV. ЙОАН ЛИДИЙСКИ

Йоан Лидийски (Ἰωάννης Λαυρέντιος ὁ Λυδός) (490—ок. 565) е роден в лидийска Филадельфия (Мала Азия), откъдето носи и прякора си Лидийски. Той произхождал от знатни родители и заемал високи служби при императорите Анастасий I и Юстиниан I. В 552 г. Йоан Лидийски изпаднал в немилост и бил принуден да се оттегли от обществения живот. Тогава той се отдал на писателска дейност. Две негови съчинения с историческо съдържание, *Λόγοι* и *Ἱστορία τῶν πρὸς Πέρσας*, са изгубени. Запазени са *Περὶ διοσημειῶν* (De ostentis) *Περὶ μετῶν* (De mensibus) и *Περὶ ἀρχῶν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας* (De magistratibus). Първото съчинение представлява сборка от гадателни книги. В него се съдържат известия за положението на Тракия и Македония през VI в. Второто съчинение дава интересни данни за византийския календар. То съдържа едно кратко известие за нрава на траките, което е важно за нас. Третото съчинение описва византийската административна система и дава някои интересни данни и за администрацията на нашите земи.

Йоан Лидийски бил използван като извор от мнозина по-късни автори (Йоан Скилица, Константин Манаси и от неизвестния автор на т. нар. Synopsis Sathas).

РЪКОПИСИ: С = Codex Caseolinus, № 25 (IX s.), О = Caseolinus supplementi graeci 257 (X—XI s.).

ИЗДАНИЯ: Ioannes Lydus ex recognitione Immanuelis Bekkeri, ed. Bonnae (1837). — *Ioannis Laurentii Lydi Liber de ostentis et calendaria graeca omnia iterum graeca omnia*, ed. C. Wachsmuth, Lipsiae 1897. — *Ioannis Laurentii Lydi Liber de mensibus*, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1898. — *Lydus de magistratibus populi romani libri tres*, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1903.

КНИЖНИНА: *Christ-Schmidt*, Geschichte der griechischen Litteratur, 1924, pp. 1041—1044. — *Klotz*, PWRE, col. 2244—2263, s. v. Lydos № 7. — *R. Wünsch*, Zu Lydus de ostentis, Byz. Zeitschrift, V (1896), pp. 410—421. — *G. Moravcsik*, Byzantino-turcica, I, Budapest, 1942, p. 184. — *K. Krumbacher*, G B L pp. 237, 376, 388, 424, 426 et passim.

A. DE OSTENTIS

A. ЗА ПОЛИЧБИТЕ

1. *De Vitaliani insurrectione et de saxo de caelo in Thraciam caso*

1. *Бунтът на Виталиан и метеор в Тракия*

6. *Εἶτα τῆς ἐπιούσης νυκτὸς πῦρ ἀνεφλέχθη τοσοῦτον ὥστε σπυθίρων τὸν ἀέρα γενέσθαι*

После, през следващата нощ, се запалил такъв огън, че въздухът се изпъл

μεστόν. ἐδηλοῦτο δὲ ἄρα ὁ μὲν δῆμος ἐπαύ-
στησόμενος τῷ βασιλεύοντι, ἢ δὲ πρὸς τῇ
Μυσία στρατιᾷ ἔργον τῆς Βιταλιανοῦ γενησο-
μένη χειρός· αὐτὸς δὲ μέχρι τῶν τῆς πόλεως
τειχῶν ἐλάσας παρὰ μικρὸν ἦλθε τῶν πραγμά-
των κρατῆσαι. καὶ τὸ δὴ πέρας, οὔτως ἀτιμο-
τάτης βαρβάρων γενομένης ἐφόδου, μικροῦ
προήκατο καὶ τὴν βασιλείαν ἐκὼν Ἀναστάσιος,
καὶ φραῦλα δὲ συνέβη πάντι, ὅσα ἐν εἰδόσι λέ-
γειν ἀδολεσχίας ἐστίν.

7. Καὶ θαυμαστον οὐδὲν εἰ προθεωροῦσιν
ἄνθρωποι τὰ ἐσόμενα, τῆς φύσεως αὐτῆς προ-
δεικνυούσης τὰ πράγματα. ὡς πον καὶ Ἀναξα-
γόρας ἐπὶ τῆς ἐβδουηκοστῆς καὶ οὐδόης ὀλυμ-
πιαδὸς λίθον μέγιστον ἐκ τοῦ ἡλίου ἐκλεσεῖν
ἐμαντέυσατο, ὅπερ καὶ συμβέβηκεν ὕστερον ἐπὶ
Θε[ράκης]· καὶ λέχο νῦν ἔστιν ὁ λίθος, καὶ ἐξ
αὐτῆς ἐθὺς τῆς θείας περιπεφλέχθαι δοκῶν.
(p. 14, 3—19)

2. De frumenti penuria in Macedonia, Thracia Illyricoque

23. Ὁ ἥλιος (ἐν) αἰγόμερονι μηνὶ Ἰανουα-
ρίῳ. τοῦ ἡλίου πρὸς αἰγόμερον παριονίος, εἰ
βροντῆν ἐπιτραγῆναι συβραίη, ἀλλὸς ἔσται πα-
χεῖα καὶ καπνώδης, ὡς ἄωρος τοὺς καρποὺς
ἐναπομαρασθῆναι τοῖς φλοιτοῖς, καὶ ἄποιοι ὁ
ὄλκος. εἰ δὲ μέχρι τῆς ἐπιτολῆς τοῦ κινὸς ἢ
ἀλλὸς ἐπιμύνοι, ἐπίνοσος ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται καὶ
οἴτου ἐνδεής. διαφερόντως δὲ ταῦτα συβήσεται
ἐπὶ τε Μακεδονίας, Θεράκης,^a Ἰλλυρίδος καὶ
τῆς ἄνω Ἰνδικῆς, Ἀριανῆς τε καὶ Γεδρωσίας·
καὶ γὰρ αὐτὰ ἵπτο τὸν αἰγόμερον. (p. 57, 7—16)

^a ante Θεράκη add. καὶ Ρ.

¹ Загатва се за император Анастасий I. ² Виталиан бил началник на федератите в Тракия. През 513 г., използвайки недоволството на населението от фискалната политика на цариградското правителство, вдигнал бунт против император Анастасий. Същевременно той се явявал като застъпник на православието срещу обвинения в монофизитизъм император. ³ Йоан Лидийски нарича борбата на Виталиан и сподвижниците му срещу византийската централна власт „безславно нападение на варварите“, тъй като във Виталиановата войска влизали и люде от местното население на Тракия, а според други сведения и първобългари и дори славяни. Ср. Stein, Histoire II, p. 178—181. — Вж. Ф. Успенский, История Византийской империи, I, СПб 1912, стр. 349—352. ⁴ Анаксагор бил гръцки философ (V в. пр. н. е.). Той бил непоследователен материалист и се отличавал със своя рационализъм. ⁵ Летоброе- нието по олимпиади, употребявано в античността и средновековието, имало за начало 775 г. пр. н. е. Като единица време една олимпиада обхващала период от четири години. Споменатото тук събитие, което според други извори станало точно на 2-та година от 78-та олимпиада, се пада в 462 г. пр. н. е. ⁶ Името Тракия тук и в откъс 2 не означава диоцез или провинция Тракия, а географската област на юг от Стара планина, по течението на Марица. ⁷ Козирог е зодиакалният знак, в който слънцето се намира от 22 декември до 20 януари. ⁸ Звездата Сириус била наричана още от Омирово време и с името „куче“. У гръците изразът „изгряването на кучето“ означава края на юли, тъй като тогава за пръв път се появявала тази звезда. Ср. фр. Canicule. ⁹ Името Македония тук не означава провинция Македония, а географската област, която се простирала между Илирия, Тесалия, Пеония и Тракия. ¹⁰ Името Илирик тук не означава диоцез или провинция Илирик, а древната област Илирия, която се простирала по брега на Адриатическо море. ¹¹ Под названието Горна Индия се разбира вероятно т. нар. India intra Gangem, която отговаря приблизително на дн. Индустан. ¹² С името Ариана е била означавана Средна Азия, между Еритрейско и Каспийско море и реките Тигър и Инд. ¹³ С името Гедрозия се означавал дн. Белуджистан, разположен в Средна Азия край брега на Еритрейско море.

нил с искри. Това означавало, че народът ще се разбунтува срещу царувания¹ и че войската в Мизия ще падне в ръцете на Виталиан². А самият той стигнал до стените на столицата и замалко щял да стане господар на положението. Най-после, след като станало това толкова безчестно нападение на варварите,³ насмалко Анастасий щял доброволно да се откаже от царската власт и се случили все лоши неща, които, ако се разкажат пред знаещите, би било празнословие.

И никак не е чудно, че хората прозират бъдещето, тъй като самата природа предварително показва нещата. Така и Анаксагор⁴ предсказал, че в 78 олимпиада⁵ грамаден камък ще падне от слънцето, което се и случило по-късно в Тракия.⁶ Камъкът седи и досега и от самия му вид личи, че е бил обгорен.

2. Недостиг от жито в Македония, Тракия и Илирик

Слънцето в козилог през месец януари. Когато слънцето застане на козилог,⁷ ако се случи да падне гръм, ще падне гъста и тъмна мъгла, така че плодовете неузрели ще изсъхнат по стъблата и виното ще бъде лошо. Ако мъглата продължи до изгряването на кучето,⁸ годината ще бъде болнава и ще има недостиг от жито. Тези неща ще се случат особено в Македония, Тракия,⁹ Илирик¹⁰, в Горна Индия,¹¹ Ариана¹² и Гедрозия,¹³ защото и те са под знака на козилога.

3. Quare in Scythia fulmina haud cadant

43. Ἐν τοῖτοις μὲν εἶδέναι χαρὴ ὡς οὐ κατὰ πάντα^a τὸν ἐνιαυτὸν κεραυνοὶ ἀποθλίβονται οὐδὲ γὰρ ἐπὶ θέρους^b ἢ ἐπὶ χειμῶνος τοῦτο συμβαίνειν πέφυκε καθόλου, ἀλλ' ἐν ἡρὶ ἢ μετοπώρῳ, περὶ τὴν πλειάδος καὶ ἀρκτούρου ἐπιτολήν. ὅθεν οὔτε ἐν Σκυθίᾳ ἢ συνελόντι εἰπεῖν ἐπὶ τὸ ἀρκταῶν κέντρον κεραυνοὺς βάλλεσθαι, (οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ) ἤγουν ἐπὶ τὸ νότιον, κέκρικται, διὰ τὸ ψυχρὸν καὶ θερμὸν τοῦ κατὰ τοὺς χώρους ἐκείνους καταστήματος.

52. Καὶ εἴρηται μὲν πρότερον ὡς οὔτε ἐν Σκυθίᾳ οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ κεραυνοὶ καταφέρονται· εἰ δὲ τυχὸν κατενεχθείη κατὰ τόδε καιροῦ ἐπὶ τὰ εἰρημένα κλίματα κεραυνός, ἀγαθὰ τοῖς ἐκεῖ σημαίνει. (pp. 95,17—96,6; 107, 3—6)

4. De vaticinatione motuum in Macedonia, Thracia Illyricoque existendorum

58. Ἡλιος ἐν αἰγόκερῳ. ὅταν δὲ ἥλιος ἀποστρέφων ἀπὸ τοῦ νοτίου καμπτήρος ἐπὶ τὸν αἰγόκερον ἔλθῃ, εἰ σεισμον συμβαίη γενέσθαι, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας πᾶσα ἢ Ἰνδικῆ Ἀριανή τε καὶ Γεδρωσία, ἐπὶ δὲ τῆς κάτω Φρυγία τε πᾶσα καὶ Ἑλλησποντος, ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης Μακεδονία καὶ Θράκη πρὸς τῷ Ἰλλυρικῷ ἕως Ἰστρου ποταμοῦ οὐ μετρίως ταραχθήσονται πρὸς τῶν πλησιοχώρων, καὶ οἱ εἰμαρροὶ τὰ λήϊα καταχάσσουσι, προσεπιλιμωτόντων τῶν βοσκημάτων. ἐμφύλιοι τε πόλεμοι ἔσονται, ὀνειρῶν δὲ καὶ μαντευμάτων ψευδῶν ὄχλος· ἐναχοῦ δὲ καὶ πόλεις ἀθρόως καταπονισθήσονται.

Ἡλιος ἐν ὑδροχόῳ. ἥλιος ἐπὶ ὑδροχόον ἰοντος εἰ γένηται σεισμός, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας Ὀξιανή, Σογδιανή, Ἀραβία μικρὰ καὶ Ἀρσάνια, ἐπὶ δὲ τῆς Λιβύης Αἰθιοπία μικρὰ, τῆς δὲ Εὐρώπης ἢ Θράκη ἕως Ἰλλυρικῷ σφόδρα ταραχθήσονται· πόλεμοι γὰρ βαρεῖς ἐπιπλεοῦνται ταῖς χώραις. τῇ δὲ Μακεδόνων χώρα τα χεῖριστα συμβήσεται, ὡς ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γενέσθαι. (pp. 115,13—116,10)

^a οὐ κατὰ πάντα] οὐκ ἅπαντα C, οὐκ ἀνὰ πάντα conl. Bekker 19—20 Plin. II 135 hieme et aestate rara fulmina. ^b ἐν θέρει ἢ χειμῶνι L [ἢ ἐπὶ] οὐδὲ ἐπὶ CV.

¹ Плеядата е група звезди от съзвездиято Телец. ² Арктур е голяма звезда от съзвездиято Воловар. ³ В древността с името Скития се означавала в най-общ смисъл обикновено Средна Азия, в която живеели полудиви племена. В средновековието името „Скития“ често пъти е тъждествено с „Малка Скития“ или пък се е давало общо на откъднунавските и южноруските области. ⁴ С името Горна Азия е била означавана Средна Азия, докато Долна Азия означавала Мала Азия. ⁵ Водолей е един от зодиакалните знаци, в който слънцето се намира от 20 януари до 19 февруари. ⁶ Оксиана е била област в Согдиана и се намирала по течението на р. Оксос (Аму-Даря). Тя е може би тъждествена с Ἀλεξανδρεία Ὀξιανή, която отговаря на дн. Байкенд или Накшеб. ⁷ Древната Согдиана отговаря приблизително на дн. Туркестан в Средна Азия. ⁸ Вероятно и тук с Малка Арабия се означава Долна Арабия, т. е. южната част на Арабския полуостров. ⁹ Азания, или дн. Азастан, е област в Източна Африка по крайбрежието на Сомалия. Тук авторът погрешно я поставя в Азия, от която я дели Арабското море. ¹⁰ Малка Етиопия — вероятно Долна Етиопия. ¹¹ В античността с името Либия се наричала общо Северна Африка между Атлантическия океан, Средиземно море, бреговете на Нил и Еритрейско море. В римско време под Либия се е разбирала по-точно дн. Киренайка.

3. Защо в Скития не пада гръм

Между това трябва да се знае, че не през цялата година пада гръм, защото това не се случва изобщо през лятото или през зимата, а пролетно или есенно време, когато изгряват Плеядата¹ или Арктур². Поради това нито в Скития,³ или да кажем накратко, в северния център, нито в Египет, сиреч на юг, пада гръм поради това, че в тия места климатът е студен или пък горещ. — — —

Каза се по-напред, че нито в Скития, нито в Египет пада гръм, а ако се случи да падне гръм по това време в казаните области, то е добър знак за местните жители.

4. Предсказание за смутове в Македония, Тракия и Илирик

Слънцето в кози́рог. Когато слънцето, връщайки се от северния си кръг, влезе в кози́рог, ако се случи да стане земетресение, цяла Индия, Ариана и Гедрозия от Горна Азия,⁴ както и от Долна Азия, Фригия и Хелеспонт, а и от Европа, Македония и Тракия към Илирик до река Истръ ще бъдат смущавани много от съседите си, пороите ще отнесат посевите, по стадата ще има чума. Ще има междуособни войни и множество лъжливи сънища и предсказания. Някъде и градове внезапно ще потънат в морето.

Слънцето във водолей.⁵ Когато слънцето отива към водолей, ако стане земетресение, в Оксиана,⁶ Согдиана,⁷ Малка Арабия⁸ и Азания⁹ от Горна Азия, в Малка Етиопия¹⁰ от Либия¹¹ и от Европа в Тракия до Илирик ще има големи смутове. Защото тежки войни ще настъпят в тия страни. В Македонската земя ще се случат най-големите злини, та ще настане почти унищожение.

5. *De Macedoniae, Thraciae Illyricique positione zodiaca*

71. *Αἰγυκέρωτι Μακεδονία, Θράκη, Ἰλλυρίς, Ἰνδική, Ἀριανή, Γεδρωσία.* (p. 160: 1—2)

B. DE MENSIBUS

6. *De Thracum moribus*

2 (164). *Ὅτι . . . . . Θραῦκας μὲν ἄρπαγας καὶ ὤμους διὰ τῆν τοῦ Ἄρεος ἐπικράτειαν* (pp. 178,14; 178,18—20)

C. DE MAGISTRATIBUS

7. *De Scythiae praefecto, de Istro et de nomine Dyrrachii*

ς'. *Περὶ τοῦ ἐπαρχοῦ Σκυθίας καὶ τοῦ Ἰουστιανανοῦ πραιτορος καὶ τοῦ μαγίστρον τῶν κήνσων καὶ τοῦ κναισίτορος, καὶ ὅτι οὐ πρότως αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ ἐπενοήθησαν, ἀλλ' ἡμελημένοι ἀνεκλήθησαν.*

(*Λόγος Γ'*)

η'. *Διὰ τί τὸν ποταμὸν νῦν μὲν Ἰστρον, νῦν δὲ Δανούβιον συμβαίνει προσαγορευέσθαι.*

ι'. *Πόθεν Δουροράχιον ἢ πάλα Ἐπίδαμνος.* (pp. 6, 4—7; 6, 14—15; 6, 24)

8. *De scuto „pelta“ a Scythis vocato*

1, 11. *Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος ἀσπίδος βραχυτέρας, ἃς περὶ μαχεῖν οἱ ὑπὲρ Ἰστρον οὐκ ἰσχύοντες ἐπὶ τῶν ἰππων κομίζουσι· πάριον αὐτὴν Ἰταλοὶ καλοῦσιν, ὡσεὶ πέλτας οἱ Σκύθαι.* (p. 16, 9—12).

9. *Triballi in exercitu Romano militant*

1, 47. *Τίρωνας δὲ τοὺς ταπεινοὺς, ὁποίους εἶναι συμβαίνει καθ' ἡμᾶς τοὺς λεγομένους Τρι-*

5. *Зодиаалното положение на Македония, Тракия и Илирик*

Под знака на козиорога са Македония, Тракия, Илирия, Индия, Ариана и Гедрозия.

B. ЗА МЕСЕЦИТЕ

6. *Нрави на траките*

Траките са грабливи и гневливи, тъй като Арес¹ преобладава у тях.

C. ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИМСКАТА ДЪРЖАВА

7. *За префекта на Скития, за река Истър и за името Дирахуим²*

За префекта на Скития, за Юстиановия претор, за магистъра на цензовете³ и за квестора и че тия служби не са били установени за пръв път, а след като били пренебрегнати, били възобновени.

(*Книга III*)

Защо реката Истър се нарича ту Истър, ту Дунав.

Откъде иде името Дирахуим, някогашният Епидамн.

8. *Щитът, наричан от скитите „пелтас“*

Има и друг вид по-къс щит. Хората, които живеят отвъд Истър, като не могат да се сражават пешком, го носят, когато яздат. Италийците го наричат „парма“, а скитите — „пелтас“.⁴

9. *Трибали служат в римската войска*

[Римляните наричат] тирони⁵ новобранците, каквито са за нас тъй нарече-

¹ Арес (Марс) бил бог на войната според античната гръко-римска митология. ² Места-та, дадени в тоя откъс, са само заглавия към дадените тук откъси 11, 13, 15. ³ Магистърът на ценза (magister census) е бил началник на т. нар. censuales, които са били един вид секретари на сената. Главната функция на магистъра на ценза е била да отваря завещанията. ⁴ Според някои древни автори този кръгъл и малък щит бил взет от траките. Вж. *F. Lammert*: PWRE, XIX, col. 406, s. v. Pelta. ⁵ Тироните изпълнявали длъжността войскови прислужници само преди да бъдат произведени във военен чин. Вж. *Grosse*, Römische Militärgeschichte, p. 107.

βαλλούσ' οὕτως δὲ τοὺς Βέσσους Ἀρριανὸς ἐν τοῖς περὶ Ἀλεξάνδρου προσηγόρευσε. (рр. 49,22—50,4)

10. Barbari sub Constantino Thraciam incursant

Π, 10. Κωνσταντίνου γὰρ μετὰ τῆς Τύχης τὴν Ῥώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνάμεων, δοῦσαι τὸν Ἰστρον ἐφρούρουν, ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν ψήφω τοῦ βασιλέως διασπαρεισῶν, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐζημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἰστρον βαρβάρων μηδενὸς ἀνδισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην. (р. 65, 4—10)

11. De praefecto a Iustiniano Scythiae praeposito et de provinciis ab eodem administratis

Π, 28. Μετ' ἐκεῖνον δὲ Ἰουστίνου ἐν ἡουχία βιούντος καὶ μηδὲν νεώτερον ἐξευρόντος ὁ μετὰ ταῦτα, ἀδελφιδοῦς αὐτῷ γενόμενος, πᾶν ὃ, τι χρήσιμον περιποιεῖν τοῖς κοινοῖς ἐπειγόμενος ὄλην τε τὴν ὄφρην τῆς ἀρχαίας ὄψεως ἀνακαλούμενος, πρῶτον μὲν ἐξεῦρε τὸν λεγόμενον τῆς Σκυθίας ὑπαρχον. — — —

29. Ὡς ἐφθην εἰπὼν, προάγει τοίνυν ἐπαρχον ἐπόπτην τῶν Σκυθικῶν δυναμειῶν, ἀφορίσας αὐτῷ ἐπαρχίας τρεῖς τὰς πασῶν ἐγγυὲς εὐπορωτάτας, Κερασιτίδα — τὴν καθ' ἡμᾶς Κύπρον, ἀπὸ Κύπριδος κατὰ τὸν μῦθον τιμηθείσης ἐν αὐτῇ μεταβαλοῦσαν τὴν προσηγορίαν — Καρίαν τε ὄλην σὺν ταῖς Ἰωνίσι νήσοις ὡς ἄρτι τελοῦσας ὑπὸ τὴν πρώτην τῶν ἀρχῶν, ὥσπερ τὰς ἄλλας ἀπάσας, συνειδὲν ὁ βασιλεὺς χωρισ-

ните трибали.¹ Същото разправя за бесите² и Ариан³ в съчинението си за Александър.

10. Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I

Когато Константин⁴ щастливо⁵ напуснал Рим и по императорско решение ония сили, които пазели Истър, се пръснали из Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и [получаваните] от тях данъци, защото варварите, които живеят отвъд Истър, правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

11. За префекта на Скития, назначен от Юстиниан, и за управляваните от него провинции

Понеже след [Анастасий]⁶ Юстин⁷ живеел в мир и не направил никакво нововъведение, неговият пък приемник, който му бил племенник⁸, като се стремил да запази всичко, което било полезно за държавата, и възстановявал цялото величие на старото управление, въвел най-напред тъй наречения префект на Скития.

Прочее, както вече казах, [Юстиниан] назначил префект-надзорник на скитските войски,⁹ като му поверил три провинции, почти най-цветушите от всички: Керастаида, която ние наричаме Кипър (понеже според преданието Киприда била почитана там и поради това [Керастаида] променила името си¹⁰), цяла Кария¹¹ и Йонийските острови¹². Прочее те били по-рано под върховната власт, както и всички останали [провинции]. Но императорът решил, като бъде тая област

¹ Трибалите били тракийско племе, което обитавало долината на р. Морава. ² Бесите били едно от най-големите и най-войнствените тракийски племена. Те живеели по долното течение на р. Марица. ³ Ариан (около 95—175 г. от н. е.) заемал висши военни и административни длъжности в Мала Азия и Гърция. Той е написал съчинения с военен, философски и исторически характер. Тук се споменава съчинението му *Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου*. За него вж. *Flavii Arriani Quae exstant omnia*, ed. Roos, Lipsiae 1907 (Prolegomena). — Г. Кацаров и Д. Дечев, Извори за старата история на Тракия и Македония, София 1949, стр. 300. ⁴ Константин I Велики (306—337) преместил столицата на Римската империя от Рим в древния град Византион на Босфора през 330 г. ⁵ В текста стои *μετὰ τῆς τύχης* очевидно в смисъл „съпътствуван от богинята на щастието“ (Τύχη = Fortuna). ⁶ Става дума за имп. Анастасий I, който бил предшественик на Юстин. ⁷ Император Юстин I (518—527). ⁸ Приемник на Юстин I е племенникът му Юстиниан I. ⁹ Седалището на този префект на Скития или епарх-надзорник (quaestor exercitui) било в Одесос. Срв. тук стр. 63. ¹⁰ Киприда е бил епитет на богиня Афродита. Тук авторът предава една древногръцка легенда, според която богиня Афродита дала името на остров Кипър. ¹¹ Кария била област в Югозападна Мала Азия, между Егейско и Средиземно море, Лидия, Фригия, Кабалия и Ликия. ¹² Йонийските острови са групи острови в Егейско море срещу брега на Мала Азия.

θείσας αὐτῆς τελεῖν ὑπὸ (τῷ) Σκυθίας ἐπάρχῳ καὶ φόρον ἴδιον ἀπένειμε πρὸς δικαστήριον, καὶ τάξιν ὄλην. (pp. 83, 4—9; 84, 1—11)

12. *Quare scrinium urbis ad Thraciae administrationem referatur*

III, 5. Ἄλλ' ἴσως ἂν τις οὐκ ἔξω λόγου πίθοιτο τὴν αἰτίαν ἐπιζητῶν, τίνας χάριν παύων τῶν διοικήσεων ἔχουσῶν τοὺς καλουμένους κοῦρα ἐπιστολάρουμ τὸ πόλεως σκρινίον τὸ τε τῶν δπλων καὶ τῶν ἔργων οὐκ εἴληχε; δηλονότι τὸ μὲν τῆς πόλεως εἰς τὴν Θρακικὴν διοίκησιν ἀναφέρεται, τὸ δὲ τῶν ἔργων εἰς ἄλλας τυχὸν ἐπαρχίας (ἐν αἷς) συμβαίη τὰς ἀνανεώσεις γίνεσθαι τῶν ἔργων. (p. 91, 3—10)

13. *De flumine Istro et de incursionibus a barbaris in Thraciam factis*

III, 31. Κωνσταντῖνος πρῶτος, ὡς ἐμπροσθεν εἴρηται, Σκυθίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἄκων ἐξημίωσε τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, τὰς φρουρούσας δυνάμεις τὴν δρχθην τοῦ πρὸς βορέαν Ἰστρου ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν δέει τυραννίδος διασκεδασάμενος. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ βραχὺ παρατραπέντι τοῦ σκοποῦ περὶ τῆς προσηγορίας τοῦ ποταμοῦ διὰ βραχέων εἰπεῖν· νῦν μὲν γὰρ Ἰστρου, [νῦν] δὲ Δανούβιον τὸν αὐτὸν εἰσάκομεν ὀνομαζόμενον ὥστε δεήσει διδασκαλίας.

32. Ἐκ τῶν Ῥητικῶν ὄρων, ἃ τῆς Κελτικῆς ὄρεινῆς εἶναι φησὶν ὁ Καίσαρ ἐν βιβλίῳ τῷ πρώτῳ τῆς κατ' αὐτὸν Γαλλικῆς ἐφημερίδος, ἐκ μᾶς πηγῆς ὃ τε Ῥῆνος ὃ τε Ἰστρος, οὐδέτερος δὲ αὐτῶν μὴ τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψας, ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐξωθεῖται. — — — — ὃ δὲ Ἰστρος ἐάσας τὸν ἀδελφὸν Ῥῆνον πρὸς δύνοντα ἤλιον ἀναχωροῦντα αὐτὸς ἐπὶ τὴν [ἐώρα]ν μερίζεται καὶ ἄχρι μὲν Πα-

обособена,¹ да остане под управителя на Скития, като ѝ определил отделно средище за съдилище и пълна власт.²

12. *Защо столичната служба административно се отнася към Тракия*

Но може би някой би запитал не без основание, търсейки причината, поради която всички диоцези имат така нареченото „кура епистоларум“³, а столична служба и тази за военните и [гражданските] дела нямат. То е, защото столичната служба се отнася до тракийския диоцез, а службата за [гражданските] дела се отнася евентуално до други провинции, гдето може да се случат възстановителни работи.

13. *За река Истр и за варварските нападения в Балканския полуостров*

Константин I, както се каза по-напред⁴, въпреки желанието си лишил ромейската държава от Скития и Мизия и от данъците, получавани от тях. А войските, които охранявали обърнатия към север бряг на Истр, той разпръснал из Долна Азия, страхувайки се от узурпация. Струва ми се, че трябва да разкажа накратко за [името на] реката, като се отклоня замалко от целта си. Защото намираме, че тя се нарича ту Истр, ту Дунав, така че трябва да се даде обяснение.

В първа книга от записките си за Галия⁵ Цезар казва, че Рейн и Истр извира от един извор от Ретските планини,⁶ които са част от Келтската планинска верига.⁷ Те се спущат към морето, без да променят името си нито единият, нито другият. — — — — А Истр, като остави брата си Рейн да се отдалечи към залязващото слънце, сам се отделя към изток и запазва своето име до Па-

¹ Авторът иска да каже, че преди това споменатите области са били под управлението на епарсите. С тази нова наредба епархът на Скития съсредоточавал в ръцете си административната, съдебната и военната власт. ² Според Юстиниановата новела XLI под управлението на епарха на Скития били поставени не три, а пет провинции: Кипър, Родос, Цикладите, Кария, Мизия и Скития.

³ Κοῦρα ἐπιστολάρουμ = cura epistolarum е било едно от четирите главни ведомства в двореца. То се занимавало с преписките между столицата и провинциалните градове. Дворцовата канцелария се състояла от четири бюра (скринии): scrinium memoriae, scrinium libellorum, scrinium epistolarum и scrinium cognitionum, които имали за задача да подпомагат императора в неговата законодателна, административна и съдебна дейност. В скриниите работели множество секретари и писари. ⁴ Загатва се за дадения тук откъс 10. ⁵ Става дума за писаното от Юлий Цезар, De bello Gallico, IV, 10 и VI, 25. В същност Цезар не разказва съвсем същото като Йоан Лидийски. Той казва, че Дунав извира от Хирканските планини (Шварцвалд), а Рейн от Лепонтийските Алпи.

⁶ Ретски планини, или Alpes Raeticae, означавали Средните Алпи между Източна Швейцария (Ретия) и Северна Италия. ⁷ С названието Келтска планинска верига, или Келтски планини, се означава планината Шварцвалд. Вж. *Brandis*: PWRE, IV, col. 2112—2114, s. v. Danuvius.

νονίας, ἣν Ἕλληνες Παιονίαν δι' εὐφωνίαν καὶ, φυγὴν βαρβαρισμοῦ καινοτομοῦντες ἐκάλεσαν καὶ Σιρμίον, τῆς πάλαι μὲν Ῥωμαίων εὐδαίμονος πόλεως, νῦν δὲ Γηπαιδῶν, τὴν Ἰδίαν διασώζει προσηγορίαν· περὶ δὲ τὴν Θρακίαν εἰλούμενος ἀποβάλλει μὲν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις τὸ ἔμπροσθεν ὄνομα, Δανούβιος μετακληθεῖς· οὕτω δὲ αὐτὸν οἱ Θραῖκες ἐκάλεσαν, διότι ἐπὶ τῇ πρὸς ἄρκτον ὄρη καὶ θρασκίαν ἄνεμον συν- (εφῆς δ' ἀπὸ ἐκ τῆς ὑποκειμένης τῶν ὑγρῶν ν' μετριάς σχεδὸν διὰ παντὸς ἀποτελούμενος αἰ- ἄτος αὐτοῖς συνεχῶς ἐπομβρίας ἀποτελεῖσθαι νομίζεται, Δανούβιον δὲ τὸν νεφελοφόρον ἐκεῖ- νοι καλοῦσι πατρῴως. — — —

33. Κωνσταντῖνος οὖν Σκυθίαν τε καὶ Μυ- σίαν καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν φ[ό]ρους, ὡς ἔφην, ἀπώλεσε. (pp. 119,22—120,11; 120,20—121,9; 121,13—14)

14. Barbari sub Constantino Thraciam Incursant

III, 40. Κωνσταντῖνου, ὡς περὶ ἔφην, μετὰ τῆς Τύχης τὴν Ῥώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνά- μεων, ὅσαι τὸν Ἰστρον ἐφρούρου, ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν ψήφω τοῦ βασιλέως διασπαρει- σῶν, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐξημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἰστρον βαρβάρων μηδενὸς ἀνδισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην. (p. 128, 5—11)

15. De nomine Dyrrachii

III, 46. Φιλοκερδῆς δὲ ἡρέμα ἐτύγχανεν ἐκεῖ- νος, ὅλα Ταυλάντιος ἐξ Ἐπιδάμνου τῆς Ἰλλυ- ρίδος — Δουρράχιον αὐτὴν Κρητες ἀποικήσαν- τες ἐκεῖ προσηγόρευσαν — ἀπὸ Δουρράχου τότε βασιλεύοντος Κρητῶν, ὡς δ' Ῥωμαῖος Δουκα- νὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἐμφυλίων φησὶν. (p. 135, 11—16)

нония, която елините нарекли Пеония,¹ променяйки името ѝ за благозвучие и за да избягнат варваризма, и до Сирмиум², който някога беше честит ромейски град, а сега е гепидски. А когато Истър се извива към Тракия, загубва сред местните жители предишното си име и се преименува Дунав. Траките го нарекли така, защото около северните планини, гдето духа и тракийският вятър, въздухът е почти винаги влажен от обилната влага, която се намира под него. Така те го смятат причина за честите им дъждове. На родния си език те го наричат облаконосния Дунав. — — —

Прочее Константин загубил Скития и Мизия и данъците от тях, както казах.

14. Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I

Когато Константин, както се каза, напуснал щастливо Рим и по императорско решение войските, които пазели Истър, се пръснали по Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и данъците от тях, защото варварите отвъд Истър правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

15. За името Дирахиум

[Марин]³ постепенно станал користолюбив, както Тавлант⁴ от Епидамн в Илирия — критяни, които се заселили там, го преименуваха Дирахион според името на Дурах, който царувал тогава над критяните, както казва римлянинът Лукан във втората книга на „Гражданските войни“.⁵

¹ Под Пеония тук се разбира Панония. Панония обхващала сег. Унгария, Словения, част от Босна, Хърватско, изт. част от Крайна, Щайермарк и Долна Австрия, а Пеония, т. е. областта, населявана от тракийското племе пеонци, се простирала до средното течение на р. Вардар. Очевидно тук приликата по звуков състав между двете имена е станала причина да се смесват двете области. ² Сирмиум бил превзет от гепидите през време на Юстиниановото управление. Срв. *Proc.*, De bello Gothico, III, p. 311, 20—23. ³ Този Марин бил един от т. нар. скриниарии на диоцеза Ориент. ⁴ Тавлант е легендарният епоним на илирийското племе тавланти, които живеели в областта около Дирахиум и Аполония в дн. Албания. Действително в античността е имало колонисти по Адриатическото крайбрежие, но името Дирахиум (дн. Драч) изглежда, че е илирийско. Тук авторът става изразител на общата традиция да се изглежда името на даден град или народ от някакъв епоним. ⁵ Става дума за Марк Еней Лукан, епически и сатирически римски поет от I в. от н. е., и за поемата му Фарсалия, в която описва гражданската война между Цезар и Помпей. Вж. *Marci Aenei Lucani De bello civili libri decem*, II 610. В същност тук Лукан говори за Бриндизи, а не за Дирахиум.

16. *Scythae Thraciam incursant*

III, 56. Ὡς δὲ καὶ Σκυθῶν ἐπαυρῶν
 νεῖν ἠπίλει — Φράγγους αὐτοὺς ἐξ ἡγεμόνος
 καλοῦσαν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ περὶ Ῥήνον καὶ
 Ῥοδανόν —, αὐθις Χοσρόης, ὡς μηδενὸς ἄρτι
 προχθέντος, ἐπὶ τὰς Συρίας ἀπροόπτως ἐξε-
 χύθη, τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων Διβύης τε
 πρὸς Μαυρουσίων σειομένης καὶ τῆς ἐσπέρας
 πρὸς Γετῶν ὄλης ταραττομένης ὑπερμαχοῦσῶν,
 Κόλχους τε καὶ τὸν Καύκασον Σκυθῶν καὶ τὴν
 Θράκην μυρίων ὄσων θηρίων ἐνοχλοῦντων. (p.
 145, 5—13)

16. *Скити нападат Тракия*

Като се заканвал, че бди по отно-
 шение на сикамбрите¹ (тези, които жи-
 веят около Рейн и Рона, ги наричат сега
 франки според името на един вожд), Хо-
 срой² отново нахлул в Сирия внезапно,
 като че ли нищо не било станало неот-
 давна. А през това време ромейските
 войски се биели за Либия, която била
 смущавана от мавританците³, и за За-
 пада, който изцяло бил смущаван от ге-
 тите,⁴ докато хиляди скити като зверо-
 ве тормозели Колхида,⁵ Кавказ и Тракия.

¹ Сикамбрите били едно от западногерманските племена. От II в. от н. е. те станали известни под името франки и живеели по среден и долен Рейн. ² Хосрой I — персийски цар (531—579).
³ Маврузийци, или мавританци, са наречени берберите в Северозападна Африка, и по-специално племена-
 ната, живеещи южно от Мавритания Тигитана, по северния склон на Атлас. ⁴ С името гети тук не
 е означено тракийското племе гети, а готите. Ср. *Lydus*, *De mensibus*, p. 161, 15—16. ⁵ Колхите
 били древните обитатели на областта Колхида, която се намирала на западното Черноморско крайбре-
 жие. Според античната легенда именно към Колхида се били устремили аргонавите, за да търсят злат-
 ното руно.